

Põlvkond kahe Eesti vahel

Avaldatud 22 Juuni 2013
Kirjutas Valdur Raudvassar

AATELINE MEES • Aegade ja põlvkondade vahel teravaid piire pole. Ka ajalooteadus märgib vaid pöördepunkte välises võimuvõitluses. 73 aastat tagasi, täpsemalt 17. juunil 1940, okupeeris Punaarmee Eesti Vabariigi, 6. augustil neelati see Venemaa ehk NSV Liidu põhjatusse kurku. Tõnu Taimsaar sündis 25. detsembril 1940, mil võõrvõim Eestis pidi juba kinnistunud olema. Ent inimesed tema ümber elasid tollal ja veel aastaid edasi „Eesti ajas”: pühitsesid eesti pühasid, laulsid eesti laule, meenutasid eesti tegelasi ja ootasid Eesti riigi tagasitulekut.

Vanemad ja lapsepõlv

Tõnu Taimsaare isa oli Eesti sõjaväe kaadriallohviter ja teenis 7. jalaväerügemendis, mis paiknes Võrus Taara kasarmus. Pulmapäevaks kinkisid kaasteenijad talle hõbedase mälestusplaadiga seinakella, mis mõõdab katkematut aega nüüd poja korteris. Elab ka 96. eluaastasse jõudev ema, kes põlvneb kümnelapselisest perekonnast kunagises Loosi vallas. Seal on pärit ka isa. Viimasele nii pikka eluiga ei antud, kuigi ta pääses 1941. aastal Eesti sõjaväelaste tapatalgust ja tõusis esimeste hulgas võitluse kodumaa anastajate vastu. Võru vabastaja kolonel Tilgre määras ta ühe noortesalga juhiks.

Augustis 1941 siirdus Tõnu isa Tilgre üksusega Põhja-Eestit vabastama, mis toimus juba koos Saksa Wehrmachtiga. Ta sai haavata Narva taga Luuga lahingus. Tervenedes teenis ta Võru politseis, 1944. aastal aga piirikaitse rügemendis kodumaalt lahkumiseni. Suri pagulasena Inglismaal 3. juulil 1980.

Tõnu jäi ema kasvatada nagu enamik lapsi sõja järel. Elu sõjatules kannatanud Võrus oli kitsas elamispinna ja elatise poolest. Nad kolisid ema sünnikoju Vaarkali külla vanaisa ja onu juurde. Seal, Haanja kõrgustiku mägisel maal oli ruumi tegevusele ja mõttelennule. Kõrgematel kinkudel avanes vaade põhja suunas Võru-Petseri ürgorule, lõunas kerkisid taevarannale Munamäe ja Vällamäe võimsad külmud.

Talud ja inimesed ühistati peagi Mitšurini-nimeliseks kolhoosiks. Kontor asus Hinsal. Esimeheks sai kolme klassi haridusega kommunist. Talle tundus lubamatu, et Juki ja Taimsaare pere peavad eraldi aiamaid, kuigi kuuluvad sugulastena ühte leibkonda. Kolhoosnikule jäetud 6000 ruutmeetri suurune aiamaa oli tema peamine toitja, sest lootus kolhoosipalgale tõi nälja majja. Tuli siis kolida Maadi tallu, kus polnud sugulasi ja võis eraldi aiamaad pidada.

Koolipõlv ja aated

Tõnu haridustee algas Loosi kooliga, mis asus nelja kilomeetri kaugusel mägede ja metsatukkade taga. Õnneks kõndis sama rada mõni aasta vanem Maret, kes võttis poisi oma hoole alla. Too erakordselt arenenud tüdruk pandi näidendites ikka kuninganna osa mängima, mis ta iseloomu aga põrmugi ei rikkunud. Ta jäigi maale elama, leppis sovhoosi zootehniku osaga, kuna armastas loomi ning loodust enam kui kergelt elu ja võimu inimeste üle.

Tõnu maailmavaade kujuneski välja Loosi koolis. Kõik emalt, vanaisalt, onult ja külarahvalt kuuldu Eesti aja ja Vabadussõja kohta, ka metsast kostuvad püssipaugud ning võõrvõimu omavoli vormusid koolivendade keskel rahvuslikuks tõdemuseks, mis andsid elule sihi ja sisu. Seitsmendasse klassi jõudes asutati salajane vastupanuorganisatsioon Kolme Lõvi Ühing (KLÜ), mille eesmärk oli hoida ja õhutada koolis ning kodukandis Eesti vaimu, milleta Eesti iseseisvuse taastamine pole võimalik. Selleks tuli endal tunda põhjalikult maha vaikitud Eesti ajalugu, mida sai õppida vaid keelatud kirjanduse ja välisraadio kaudu.

Kolme Lõvi Ühingu liikmed kevadel 1955.

Istuvad: Eino Hallop, Tõnu Meldre, Tõnu Taimsaar, Valdur Raudvassar;
seisavad: Aleksander Gontšarov, Enn Vaher (pealik), Kalju Puusepp, Ants Meeling. Foto: ERAKOGU

Tõnul oli kunstiandi, ta valmistas igale KLÜ liikmele liikmepileti – üks neist jõudis ka Okupatsioonide muuseumi Tallinnas. Tõnu kujundas kunstiliselt ka lendlehed, mille Hallop ja Raudvassar ööl vastu 24. veebruari 1955 Vastseliina ning Võru maantee äärde üles panid. Kevadel lõpetasid poisid Loosi kooli ja salaselts täies koosseisus kunagi kokku ei saanud. Ükski aga ei taganenud nooruses saadud aadetest.

Pildil Tõnu Taimsaar oma kodus pool sajandit hiljem. Foto: ERAKOGU

Tehnikumis ja elukoolis

Tõnu koolitee jätkus Võru tehnikumis. Nädalalõpud ja suvevaheajad veetis ta ema juures maal, tööd tehes või jalgrattal matkates. Linnaelu uut ei toonud. Nõukogude võim oli siin nähtavam kui maal – kõikjal rippusid punalipud ja loosungid, tänavail kõndisid võõrad soldatid, posti otsas jorutas valjuhääldaja vene laule. Kaupluses olid leivasabad. Kord astus uksest otse leti ette miilitsaohvitser mundris autojuhiga ja küsis pudel viina. Tõnul kihvatas: „Kas neile järjekorda polegi?!” Sõna lausumata lõi autojuht talle rusikaga näkku, veri purskus ninast. Rahvas hakkas karjuma: „Kas vanasti politsei ka nii tegi? Pätikari!”

Pääsu sellest maailmast tõid raamatud, matkad ja raadiolained. Juba algkoolis meisterdas Tõnu vana käsiraamatu põhjal raadiovastuvõtja. Tehnikumi lõpetamise järel kuulis ta raadioamatööridest, kes peavad sidet kogu maailmaga, meil muidugi vaid KGB loal ja eeskirjade kohaselt. 1961. aastal tegi Tõnu kirjaliku taotluse, tulemuseta. Samal sügisel arreteeriti koolivend Raudvassar ja teine, ingerlane Gontšarov laskis end maha. Paari aasta pärast kirjutas Tõnu uue taotluse ja seejärel veel ühe. Luba tuli ootamatult 1968. aastal.

KGB oli vist vaadanud asjale uue nurga pealt: Raudvassar oli saabunud vangist ja käis tihti Taimsaare pool. Äkki otsivad nad sidet „lääne imperialistidega”? Kord 1970. aastal kuuldus põõningul kopsimist ja kõrvalkorterisse tekkis kaks tundmatut naist. Tõnu kangutas põõningul laua lahti ja avastas kahe lae vahel taskulambi ja peegli abil tindipotisuuruse monstri, kust juhtmed jooksid kõrvalkorterisse. Ta rebis need katki. Paukusid ukсед ja võõrad daamid põgenesid kolinal majast. Ilmus miilitsaauto ja sõidutas Tõnu KGB-ülema Vellamaa juurde. Too oli kuskilt olengult toodud ja oskas vaid küsida: „Mida te öösel tulega

pööningul tegite?” Jutt ei edenenu, kuid Tõnul lubati lahkuda alles paari tunni pärast, mil jõuti seadmed pööningult koristada.

Punavõimu agoonia

Rumal sissekukkumine taltsutas võime. Tõnu sai raadioamatöörina kümme aastat tegutseda. Kasvasid tehnilised oskused ja täienes võõrkeelte kasutamine. Veelgi olulisem oli kogeda suure Venemaa taga veelgi suurema vaba maailma olemasolu, mis paljudel hakkas juba ununema. Ta sai side näiteks Okinawa saarega Riukiu saarestikus, mis asub Vaikses ookeanis. Üldse suhtles ta 198 kohaga maailmas.

Ühel hommikul 1980. aastal ootas Tõnu mind bussipeatuses: eile oli tema korteris kaheksa tundi kestnud läbiotsimine – pahupidi pöörati riidekapp, raamaturiulid, koost võeti lahti raadioaparaat. Otsiti salajast raadiosaatjat. Amatöörid Jaan Kasak ja Peeter Pirn olid juba arreteeritud. Jõudnud tööle tuletõrjesse, tõi KGB-major Meos mulle ähvarduse: tööpiirkonnast lahkumine on kaheks nädalaks keelatud! Tolles närvilises rabelemises tajusime ka midagi uut – punavõimu surmaheitluse algust.

Eesti iseseisvuse taastamine teostus teatavasti 1991. aasta augustiputši mõjul. Kui seda takistama saadetud soomuskolonn jõudis Pihkvast Võrumaa teedele, andis Tõnu Tallinnasse teateid selle liikumise ja suuruse kohta. Neid teeneid hinnati – kaitseväge juhataja andis nende eest Tõnule teenetemärgi. Ka sellel on Kolm Lõvi! Samasuguse teenetemärgiga autasustati ka Eino Hallopit Tallinna teletorni kaitsmise eest.

Meie oma Kolme Lõvi Ühinguga ei jäänud viimasteks Eesti kaitsjateks ega saanud ka esimesteks selle taastamisel. Kuid me hoidsime rinnet siis, kui vaenlane oma valedega oli peaaegu võidule jõudnud.